

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่รัฐสีก

วิชัย แสงดาวฉาย

นักวิชาการศึกษาด้านการพิเศษ

เมื่อ 2 ปีก่อน ตอนที่ผมทำงานที่คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ท่าพระจันทร์ มาครบ 25 ปี ตอนนั้นผมเขียนบทรำพึงรำพันกับตัวเอง แล้วแปะติดไว้ที่ข้างโต๊ะทำงาน ความว่า

“ฉันสวมหัวโขน

และรับบทเป็นยักษ์ใจดีผู้คุมกฎและพ่อบ้านของสำนัก ฉันขึ้นเล่นตามบทและแสดงทุกวัน มายาวนานถึง 25 ปี จนเจนจบในบทที่เล่น

แต่... หลายปีมานี้ ฉันเล่นนอกบทอยู่เนืองๆ ทั้งที่ตั้งใจและถูกขอร้อง บางครั้งเล่นไม่สมบทบาทหรือเล่นด้วยความเหนื่อยล้า

หรือว่าใกล้ถึงเวลาที่ฉันควรถอดหัวโขนออกเสีย บางที... ที่ฉันกลัวคือ หน้าจริงของฉันอาจจะกลายเป็นหน้าเดียวกับหัวโขนที่สวมมานานก็เป็นได้”

เมื่อกลับมาอ่านและทบทวนตัวเองอีกครั้งก็พบว่าตัวเอง “อิน” กับที่นี้ อยู่มาก ผมทำหน้าที่เป็นเลขานุการโครงการบัณฑิตศึกษา ซึ่งดูแลเรื่องการเรียนการสอนตลอดจนทุกๆ เรื่องของระดับบัณฑิตศึกษามาโดยตลอด ทำให้รู้จักและคุ้นเคยกับ นักศึกษาปริญญาโท ทั้งสาขาสังคมวิทยาและสาขามานุษยวิทยาเกือบทั้งหมด ซึ่งสำเร็จ การศึกษาไปแล้วจนถึงปัจจุบันรวม 359 คน (คณะเพิ่งเปิดโครงปริญญาเอกสาขาวิชา มานุษยวิทยาในปีการศึกษา 2553 เป็นรุ่นแรกและยังไม่มีผู้สำเร็จการศึกษา) โดยเฉพาะ สาขามานุษยวิทยา ที่เริ่มเปิดสอนหลักสูตรในปีการศึกษา 2529 และผมเข้าทำงาน ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2530 ผมจึงรู้จักมักคุ้นทั้งหลักสูตรและตัวนักศึกษาทุกรุ่นทุกคน ผมทำงานกับผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการบัณฑิตศึกษา

หรือพูดอีกอย่างก็คือ เป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงมาแล้วกว่า 10 ท่าน และอยู่ภายใต้
 ครอบตติคณเนี้มาแล้วเกือบ 10 ท่าน พบผ่านเรื่องราวความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลง
 ของคณะในหลากหลายมิติ ในคราวหนึ่งที่จะต้องจดจำไปอีกนาน คือครั้งที่อดีตคณบดี
 ผู้ล่วงลับท่านหนึ่ง ได้สร้างความขัดแย้งกับประชาคมของคณะอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง
 ตลอดวาระสมัยการเป็นผู้บริหารเมื่อทศวรรษที่แล้ว ในห้วงเวลานั้น แม้แต่นักศึกษา
 ก็ประท้วงหลายครั้ง ยิ่งเป็นสายอาจารย์ด้วยแล้ว มีการประท้วงเฉพาะที่เป็นทางการนับ
 สิบลครั้ง รวมทั้งตัวผมเองที่เกือบจะลาออกจากราชการในช่วงที่ท่านผู้บริหารคนดังกล่าว
 จะสมัครลงแข่งขันเป็นผู้บริหารต่ออีก 1 วาระ ถึงที่สุดผมต้องย้ายไปอยู่คณะอื่นชั่วคราว
 ราว 2-3 เดือน และย้ายกลับมาเมื่อทุกอย่างคลี่คลายลง นับว่าเป็นครั้งสำคัญที่ชาวคณะ
 โดยเฉพาะอาจารย์และเจ้าหน้าที่เกือบทั้งหมดประสานเป็นพลังร่วมกันได้ ต่างจากที่
 ผ่านๆ มาที่ “ชาวคณะนี้ไม่รักและร่วมมือกันเท่าไร แต่ก็ไม่มีความขัดแย้งกันเด่นชัด”
 เหมือนบางคณะในมหาวิทยาลัยที่แบ่งกลุ่มแบ่งขั้ว ขัดแย้งกันชัดเจนจนขัดแย้งขัดขาน
 กันในการทำงาน

หากถามตัวเองในเวลาีนี้ว่า แล้วผมรู้สึกอย่างไรกับคณะนี้ หรือว่าสิ่งที่ทำมา
 มันก็เป็นแค่หน้าที่ในอาชีพการงาน แล้วก็ทำมันไปจนเกษียณอายุราชการ แม้ว่าผมจะ
 เหลือเวลาอีกตั้ง 8-9 ปี ผมก็คิดอยู่บ่อยๆ ว่าอะไรนะที่มันผูกพันผมไว้ยาวนานขนาดนี้
 ในอดีตตั้งแต่ผมเป็นเด็ก ผมผูกพันกับมหาลัยวิทยาชรรมศาสตรด้วยวิถีทางการเมือง
 (ผมเป็นผลพวงของเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และ 6 ตุลา 2519 อย่างไม่ต้องสงสัย)
 และแม้ว่าบางช่วงของชีวิต ผมจะมีงานส่วนตัวที่ทำรายได้มากกว่าเงินเดือนข้าราชการ
 อย่างท่วมท้น แล้ววันหนึ่งของเมื่อต้นปีก่อนนี้เอง ทางคณะได้นำแผนป้ายขนาดใหญ่
 พอสมควรมาติดไว้ที่บันไดทางขึ้นโครงการบัณฑิตศึกษา ทำพระจันทร์ (และตามด้วย
 การติดตั้งตัวอักษรถาวรที่ผนังกำแพงชั้นล่างของคณะที่ศูนย์รังสิต) ซึ่งเป็นปรัชญาของ
 คณะที่มีกลุ่มอาจารย์รุ่นใหม่และรุ่นกลางรังสรรค์ข้อความขึ้นมาว่า

เข้าใจ	มนุษย์และสังคมในหลากหลายมิติ
เคารพ	ความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม
เปลี่ยนแปลง	สังคมให้มีความเสมอภาค

ผมสะดุดหยุดคิดและอ่านมันครั้งแล้วครั้งเล่า นี่แหละมัง คือสิ่งที่เป็นคำตอบ
 ในใจผม เพราะที่นี้ยังไม่เคยกลายเป็น “ธุรกิจการศึกษา” ที่นี้ยังกล้าทวนกระแสหลัก
 ของสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งสู่ความเป็น “ปัจเจก” และ “เงิน” และไม่ว่าพลังของที่นี่จะมีมาก

“...ผมสะดุดหยุดคิดและอ่านมันครั้งแล้ว ครั้งเล่า นี่แหละมัน คือสิ่งที่เป็นการตอบในใจผม เพราะที่นี้ยังไม่เคยกลายเป็น ‘ธุรกิจการศึกษา’ ที่นี้ยังกล่าวทวนกระแสหลักของสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งสู่ความเป็น ‘ปัจเจก’ และ ‘เงิน’ และไม่ว่าพลังของที่นี่จะมีมากน้อยเพียงใด และจะยับยั้งทวนกระแสไปได้สักกี่น้ำ ผมก็ยังรู้สึกเห็นด้วยและยินดีเป็นส่วนหนึ่งของที่นี่...”

น้อยเพียงใด และจะยับยั้งทวนกระแสไปได้สักกี่น้ำ ผมก็ยังรู้สึกเห็นด้วยและยินดีเป็นส่วนหนึ่งของที่นี่ แม้ว่าในความเป็นจริง คณะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันคณะมีอาจารย์ประจำ 30 คน เจ้าหน้าที่สายสนับสนุน 30 คน มีนักศึกษาปริญญาตรีกว่า 800 คน และมีนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท-ปริญญาเอก) กว่า 60 คน จัดว่าเป็นคณะที่ไม่ใช่คณะเล็กที่สุดในมหาวิทยาลัยดังเช่นอดีต แต่น่าจะมีเงินสะสมและรายได้ไม่น้อยที่สุดในบรรดาคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วที่เกิดขึ้นทั้งภายในมหาวิทยาลัยเองและจากสังคมภายนอก เช่น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) กระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนจรรยาบรรณ-คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีบทบาทผลักดันให้คณะและมหาวิทยาลัยต่างๆ เดินไปในทิศทางที่เขาต้องการ ทำให้คณะมีความยากลำบากมากขึ้นทุกทีในการเดินทางไปตามปรัชญา-ปณิธานที่ตั้งไว้ นี่ยังไม่นับรวมความขัดแย้งภายในคณะที่เริ่มสะสมมากขึ้นระหว่างบุคลากรในสายเดียวกันและต่างสายงานกัน

มาถึงตรงนี้ ผมสรุปได้ว่า ผมภูมิใจและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาทำงานที่นี่ เพราะที่นี้ผมจึงมีที่อยู่ที่ยืนและมีความมั่นคงในสังคม เพราะ “อุดมการณ์” ของคณะนี้ตลอด 50 ปีที่ผ่านมา ทำให้หน้าที่การงานของผมมีประโยชน์ต่อผู้คนในสังคมไทย ไม่ว่าผมจะยังทำงานอยู่หรือเกษียณอายุไปแล้ว ผมจะไม่รู้สึกสำนึกขอบคุณคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้อย่างไร

ขอบคุณทุกๆ คน ทุกๆ สิ่ง ทุกๆ เรื่องที่ประกอบสร้างขึ้นมาเป็นคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ด้วยความจริงใจ